

**DESET GODINA IZ
ISTORIJE SRPSKOG
NARODA I CRKVE POD
TURCIMA (1683-1693)**

Published @ 2017 Trieste Publishing Pty Ltd

ISBN 9780649092178

Deset godina iz istorije srpskog naroda i crkve pod Turcima (1683-1693) by Jov. N. Tomic

Except for use in any review, the reproduction or utilisation of this work in whole or in part in any form by any electronic, mechanical or other means, now known or hereafter invented, including xerography, photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, is forbidden without the permission of the publisher, Trieste Publishing Pty Ltd, PO Box 1576 Collingwood, Victoria 3066 Australia.

All rights reserved.

Edited by Trieste Publishing Pty Ltd.
Cover @ 2017

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, re-sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior consent in any form or binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.triestepublishing.com

JOV. N. TOMIC

**DESET GODINA IZ
ISTORIJE SRPSKOG
NARODA I CRKVE POD
TURCIMA (1683-1693)**

ЈОВ. Н. ТОМИЋ

ДЕСЕТ ГОДИНА

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКОГ НАРОДА И ЦРКВЕ ПОД ТУРЦИМА

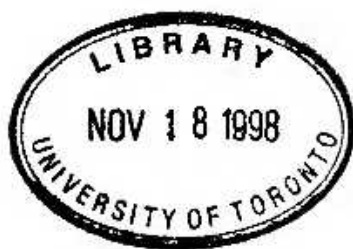
(1688—1698)

БЕОГРАД

ИШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ИШТАМПАРНИЦИ КРАЛЕВИНЕ СРБИЈЕ

1902.

ПРИСТУП

Тешко је претресати ма које поље интересније питање из историје српскога народа под турском влашћу, а да се у њему не додирне питање православне цркве и њеног значаја у дугој и тешкој борби што ју је водио народ за свој опстанак.

Оу тај интересни појав јасан је, кад се има на уму карактер те дуге борбе и улога цркве и њених службеника у њој. Православна црква у свим српским крајевима и за све време потчињености Турцима своју судбу била је скончала за народну тако да ни један догађај, који је у њој изазвао какву промену, није остао а да не нађе одјека у народу, као што се ни у народу није десило никакав догађај, а да његове последице нису оставиле трага на цркви. Је ли какав удар био намењен народу — црква је била прва на ударцу, да га прими, а њени службеници да провате; је ли пак српску цркву снашла беда — и да немамо никаквих података о приликама у српском народу, сам тај факат довољан је тумач неприлика, које су сналазиле народ; ако се у народу опајно какав покрет — њега није било без учешћа службеника православне цркве; кад је народ био у беди — њу су овп најаче осећали; је ли му требало помоћи — они су најпре тражили лека и примали се посредништва за помоћ; ако се народ лаћао оружја и покушавао да се ослободи — вођи му беху службеници олтара; да се очува српска народност — свештенство се највише старало и схваћајући опасност, гледало је да је уклони; је ли пак требало народу ублажити муке — оно му их је блажило вером. У вери је био спас народа, зато ју је овај волео и поштовао.

Под управом турском интереси српскога народа изједначени су с интересима православља. У опстанку

једнога гледао се опстанак другога. И летиични поглед бачен на најзначајније појаве у том делу историје српског народа као и православне цркве уверава нас о тој узајамности. Детаљно пак проучавање појединих питања из тога доба потпуно је потврђује. Накоро по паду Деспотовине Србије под Турке пећка патријархија била је укинута, а успостављање њено 1557. год. обележава погодније прилике за српски народ у турској царевини; 1594. год. букнуо је устанак Срба у Банату, који је нашао одјека у Србији — и спаљивање моћи Св. Саве би му последица; на две године после овога неколико угледних Срба смешљају на оштри покрет на Балкану против Турака — а вођ им је патријарх Јован, који се преко својих изасланстава труди, да за тај смер придобије многе владоце хришћанске у Јевропи; за време бечкога и морејскога рата српски народ почиње се комешати и лаћа се оружја — у томе га упућују епископи и патријарх; да се православни у Црној Гори отарасе власти турске, истребљују потурице — и у томе их подстиче владика Данило; патријарх Арсеније IV одводи народ у Угарску; укидање патријархије пећке борбу за одржање српске народности прави тежом него је била до тада; 1804. год. међу првим жртвама обести турске има свештеника; на најзад и дугас мучна борба српскога народа потчињенога Турцима тесно је склопана с црквом и с питањем црквенога поглавара. Дакле, у најзначајнијим и најкрупнијим догађајима из прошлости нашега народа, а за време његове потчињености Турцима, у питању опстанка очитује се и сувише јасна веза између српскога народа и православне цркве.

Углед свештенства у народу био је врло велики, а да тога буде, нарочито су припомогли Турци својим поступком према потчињеним хришћанским народима. Код Турака је био обичај да одмах униште властелу, која не би хтела примити Ислам, а то су чинили из разлога да се ова у каквој згодној прилици не би истакла за вође потчињеној раји. Због тога властела, као и многи угледнији људи што нису могли трпети насиље турско, напустише огњиште и с породицама измакоше у суседне земље хришћанске, а с

простим narodom ostadone duhovnici i svetstenci da zajedнички деле судбу, да чувају своју паству, да је поучавају у прадедовској вери, да је крепе божанском речју и да јој у душу уливају паду на ослобођење. Ну док су се погледи нижега свештенства ограничавали на локалне прилике, архијереји, имајући под својом духовном влашћу по целу једну покрајину или и све православне Србе у пространој царевини турској, добили су много тежу дужност: они су се имали старати о опстанку српскога народа. При облажењу црква и народа, они су имали честе прилике да упознају тежње његове, долазили су у јак додир с угледним представницима народним из царевине или и ван њених граница, те су могли стећи уверење да у opakвим погодбама, под каквим је живео српски народ у турској царевини, опстанак православља зависи од опстанка народности српске, па су се, на тај начин, у интересу православља, старали и о народу. И тај њихов положај и допринео је, да им се у народу углед особито узвисио, а њихово заузимање, у исто време, за цркву и за народ, чији су интереси били истоветни, припомогло је да српски патријарси и митрополити нису били само духовни поглавари, већ у једну руку и политички представници народа српскога, наравно у колико може бити речи о политичком бићу његову под турском влашћу.

У овом погледу најинтереснија личност, која може послужити као најбољи представник оваког рада, јесте неки патријарх Јован, који је све време свога бављења на патријархијској столици употребио на рад око ослобођења српског народа од турске власти, али да га у исто време сачува оданог православлу.¹ Његови последници пођоше тим трагом, али прилике не дадоше да се усне с намером. Ну крајем XVII столећа турска царевина загази у рат са свим својим хришћанским суседима, те српски народ нешто по својој вољи, а више силом прилика, мораде се и сâм латити оружја у већем броју него икада дотле. Догађаји, који се тада развише, јесу најзнатији за све

¹ Овај рад патријарха Јована, на основу досад необјављених података архивских, биће предмет нарочите расправе.

време потчињенosti српскога народа Турцима, a последице њихове не само да су од значаја за оцену догађаја, који настадоше одмах за њима, већ су у исто време и кобне, и то у толикој мери, да се њихов утицај и данас врло јако опажа при расматрању наше народносне борбе на Балканском Полуострову.

О томе добу писало се прилично у нас, али тако да су се писци обично задржавали на појединим личностима и догађајима. Највише пак претресао се догађај из 1690. год., који је проста последица ранијих, али и он је узимао махом као засебан, без везе са онима, из којих проистиче, те је отуда једнострано сугише о њему, с којим се иде из једне крајности у другу, тако да се у место правог проучавања прошлости истичу мишљења, која су непотребна, кад се догађаји изнесу правилно и у узрочној вези, на основу чега се и долази до правога суда о њима. То доба јесте врло интересно, али, за чудо, о њему сразмерно има мало података, којима се могу непосредно потврдити поставке о личностима и догађајима. С тога је овде потребније него ма где другде, да се, у недостатку њих, изложи прилике подробије, догађаји да се доведу у што јачу везу, те ће се тако добити јаснија слика о добу од десет година, којим ће се бавити ова студија. Како се пак у тим догађајима на челу српског народа истиче свештенство, а нарочито двојица патријарха, Арсеније III и Калник I, то је на њихов рад обраћена поглавита пажња. Подробије излагање прилика, у којима ови раде, објасниће њихову улогу, а тим ће се потврдити и гледниште горе изнесено о значају патријараха и о узајамној вези останака православља са останком српскога народа.

ГЛАВА ПРВА

Склапање Св. Савеза хришћанског против Турака 1683. год. и уважење српског народа у акцију против њих. — Млечићи придобијају цетињског владiku Рувима и патријарха Арсенија III. — Стање српског народа под Турцима. — Перези у турској царевини и успех Хришћана. — Црпание у заузетим крајевима српским: у Приморју и у Славонији. — Метежи у Цариграду и по царевини. — Јеген-паша и његова наспах над српским народом. — Последње Јеген-пашина рада.

5. марта 1684. год. млетачка република ступи у савез годину дана пре тога склопљен између ћесара Леополда I и пољскога краља Јована Собјескога, те се тако под заштитом заштитом створи Свети Савез за одбрану и напад на Турке. Како ћесар већ беше у рату са султаном, а република имаде по уговору одмах загазити у њ, за ово двоје потписника уговора покрет српскога народа, као најмногобројнијег у турској царевини и најуноријег према Турцима, беше драгоцен и преко потребан ради коначног успеха у предузећу. Зато су обоје покушали да остваре своју жељу, и док су ћесаревци у прво време имали да изгоне Турке из Угарске, република је одмах похитала да се користи нерасположењем српскога народа према Турцима, тако да је још ове године учешће његово, у крајевима блиским млетачким, било доста знатнога размера. Како се пак користила млетачка република српским народом у борби с Турцима у самом почетку овога рата, било је речи на другом месту, те је непотребно понављати овде,² али зато је потребно изложити оне догађаје и прилике, што се додичу горе наглашене улоге свештенства и православних архијереја, као и рада млетачкога да ове, у првом реду, придобију за своју ствар.

² У књиживи *Последње две године живота и рада сарамбине Баја Николита Пивљанина*, Београд 1901. год.